

65409

Janežičeva SLOVNICA

Spisal Gabriel Majcen
k petdesetletnici
„Slovenske slovnice“
Antona Janežiča

Ponatis iz „Dom in Sveta“

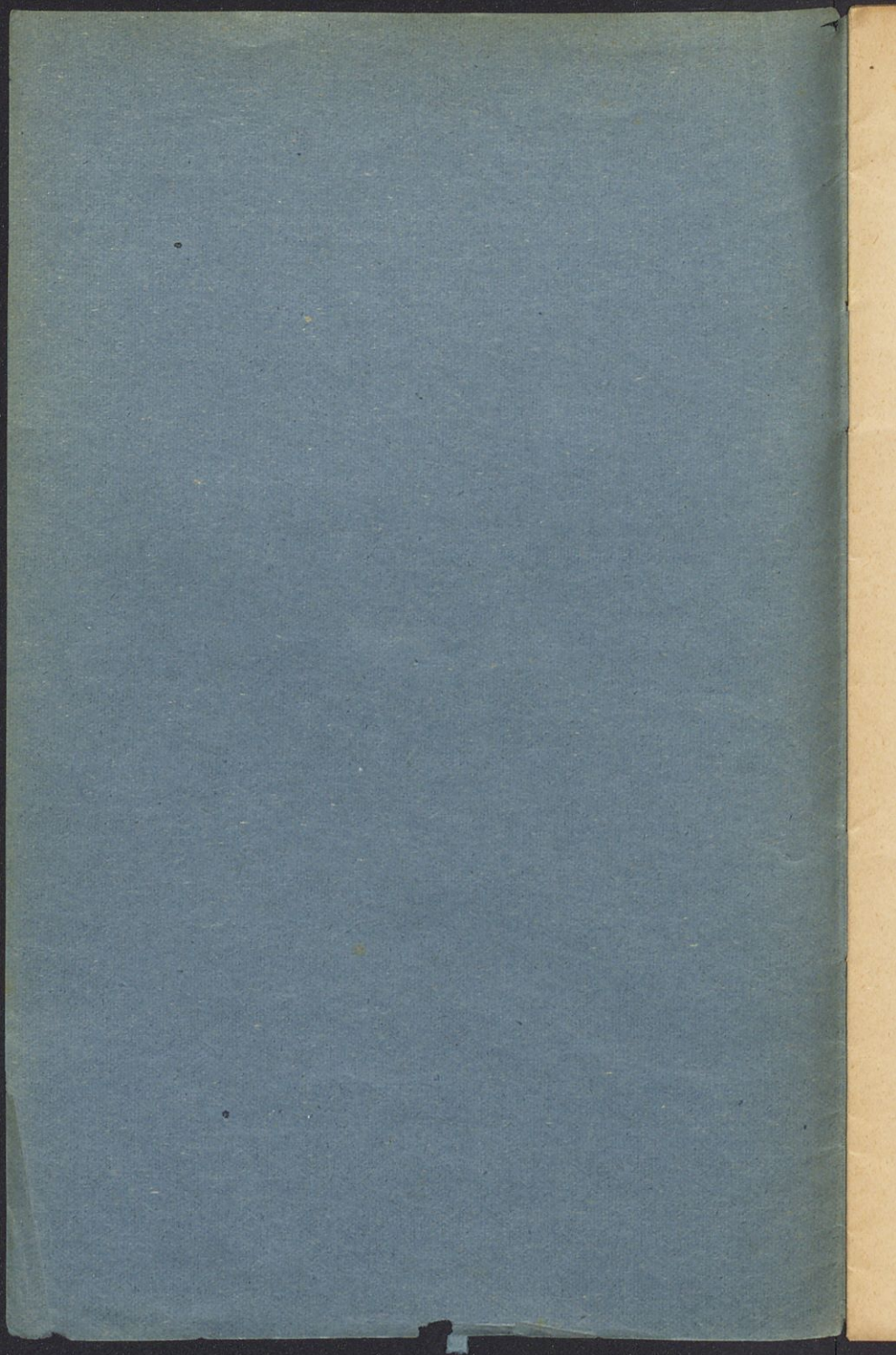

J. V. Vahonj

V Ljubljani.

Tiskala „Katoliška tiskarna“.

1905.

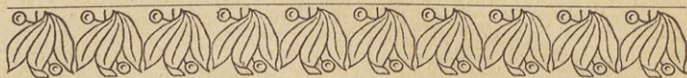
65409

030037123

Anton Janežič.

Gabriel Majcen:

Janežičeva slovnica.

K petdesetletnici „Slovenske slovnice“ Antona Janežiča.¹⁾

Lanska petdesetletnica „Slovenske slovnice“ Antona Janežiča, ki je, kakor vemo, izšla prvič l. 1854., je ugodna prilika, da si nekoliko natančneje predočimo pomen te za razvoj naše književnosti velevažne knjige.

Da pomen te knjige prav spoznamo, ni dovolj, da pokažemo samo njen vpliv na razvoj našega jezika, ampak treba je tudi preiskati razmere, v katere je knjiga stopila.

Janežičeva „Slovenska slovnica“ je prva knjiga, ki je, ko je prišel čas, da se naš narod začne posluževati skupnega književnega jezika, podoba tega jezika pokazala v sistemu. Bila je tudi prva slovnica tega književnega jezika za slovensko šolsko mladino.

Glede književnega jezika razločujemo pri kulturnih narodih dve dōbi: prvo, v kateri piše vsakdo v svojem narečju ali razrečju, in drugo, ko v pismu vsi rabijo isti idiom, naj govori pisec katerokoli narečje. Prva dōba se končuje tedaj, ko se narod začne zavedati svoje celokupnosti in vzajemnosti in ga prešine ideja skupne enotne prosvete, kajti tedaj čuti potrebo po enem, za ves narod skupnem občilu.

Kateri idiom pa se povzdigne v skupni književni jezik, je odvisno od mnogih činiteljev. Tako so n. pr. Španci v XII. stoletju kot književni jezik sprejeli kastilsko narečje, Lahji v XIV. stoletju toskansko, Francozi v šest-

¹⁾ Predavanje, ki ga je „Zgodovinsko društvo za Spodnji Štajer“ priredilo dne 17. decembra 1904 v „Slovanski čitalnici“ mariborski.

najstem stoletju ono narečje, ki se govori okoli Orleansa in Toursa, Rusi pod Petrom Velikim velikorusko narečje, Srbo-hrvatje začetkom XIX. stol. štokavščino ijev-ske izreke, Slovaki koncem prve polovice XIX. stoletja trenčinsko narečje, Nemci pa za reformacije oni idiom, ki se ni govoril, ampak le pisal v saški dvorni pisarni.

Slovenci smo pisali v narečjih do srede XIX. stoletja, torej dobrih tisoč let. Književni spomeniki te dôbe nam kažejo toliko idiomov, kolikor je pri nas narečij.

Sicer so pri nas že večkrat resno poizkušali, da bi za pismo uveljavili eden idiom. Že prva naša kulturo-nosca, Ciril in Metodij, sta uspešno gladila pot make-donskemu narečju, da bi postalo edini knjižni jezik; a po njuni smrti se je slovenska knjiga morala umekniti nemškemu nasilstvu. Dalje spominjam na stremljenje nekaterih pisateljev XVI. stoletja, kakor Bohoriča in Dal-matina, ki sta se poganjala za očiščeno dolenjščino, in Boštjana Krela, ki je propagiral idiom, stoječ med slo-venščino in srbohrvaščino. Pozabiti ne smemo mar-ljivega očeta Marka Pohlina, ki se je brezuspešno trudil, da bi ustvaril knjižni jezik. Od Vodnika v začetku XIX. stoletja dalje so vedno pogostejši moške, ki si pri-zadevajo, da bi ustvarili književni idiom. Poleg Vod-nika samega, ki se je, kakor sam pravi, „vse svoje življenje trudil, slovenski jezik čeden narediti“, ime-nujem Metelka; njegova slovnica (1825), v kateri po-daje književni jezik, ki stoji deloma na podlagi kranjskih narečij, deloma na podlagi takratnega znanstvenega jezikoslovja, je delo stalne vrednosti. L. 1832. je izšla slovnica Antona Murka, prvi poizkus, skupni knjižni jezik sestaviti iz vseh slovenskih narečij; slovnica do-polnjuje eno leto pozneje izdani obširni popolni slovar. To so bili le poizkusi, a so mnogo pripomogli, da je potem napočil pravi trenotek, ko je književni jezik laže in hitreje prodr.

In kaj je dovedlo do tega trenutka? Seme narodne svobode, ki se je ob obratku zadnjih stoletij oživilo na kulturnostarem zapadu, ojačilo in razmnožilo, se je moralo vzdigniti in, prodirajoč proti vzhodu, pasti tudi na avstrijska in na naša slovenska tla. Tu je našlo obilo pogojev za krepko rast, in nastopili so oni velepomembni dogodki, ki so najbolj pretresli Evropo l. 1848.

A preden stopimo k zibelki našega književnega jezika, nam je še omeniti važnega dogodka iz njegove predzgodovine: Ilirski pokret, ki je namerjal Srbo-hrvate in Slovence literarno združiti in sicer po skupnem književnem jeziku. Vemo, da je Gaj v to svrho izprva propagiral kajkavščino, a jo kmalu zamenil s plemenitejšo in bolj razširjeno štokavščino ijevske izreke, z najblagoglasnejšim narečjem jugoslovanskim. Nedogledne bi bile posledice tega dejstva, ako bi mu bil konec srečen. Toda žalibog je tista mrzla lokava roka, ki nas Jugoslovancov ni božala še nikdar, kruto posegla tudi v ta slučaj, in storila, da je nadepolni dan naše zmage na bojnem polju postal smrtni dan za ilirsko idejo. Komaj petnajst let je štela idealna dôba ilirizma, najlepša dôba v življenju avstrijskih Jugoslovancov. Z ilirsko idejo je padel tudi srbo-hrvaško-slovenski skupni književni jezik. — Zato pa je tembolj zatlela ideja slovenska, ki je našemu narodu podala skupni književni jezik. Zelo so pospešile ta proces „Novice“, ki so jele izhajati l. 1843. V dôbi socialnega in političnega preobrata so bile Slovincem edini časopis. Bile pa so tudi razširjene po vsem našem ozemlju, ozirale se na vse potrebe našega ljudstva, čitali so jih v vseh slojih in vsled tega jim tudi dopisovali iz vsakega kota naše domovine. Tako so povzročile, da so se idiomi, v katerih se je od vseh vetrov dopisovalo, čimdalje tembolje približevali. Deloma je to zasluga

njihovega urednika daljnoglednega Bleiweisa, ki je po pravilih tedanjih slovníc idiome uniformiral namenoma, deloma pa je ta proces delo dopisovavcev, ki so si čitajoč „Novice“, hoté in nehoté prilastili jezik, se- stoječ iz vseh narečij. Zelo zanimivo je, v tem oziru proučavati „Novice“ prvih deset let. Reči smemo, da je imel jezik „Novic“ že l. 1850. precej trdno enotno obliko.

Manjkalo mu je samo še dobre jezikoslovne pile. V tem slučaju nam je usoda h konju dala tudi sedlo. L. 1845. se je začelo ono svetovno pomembno in ne- utrudno delovanje Miklošičevo, po katerem se je tudi mladi idiom „Novic“ dvignil na stopnjo popolnoma izobraženih književnih jezikov. Že prvo leto je Miklošič objavil korenine stare slovenščine, l. 1850. pa staro- slovenski slovar, staroslovensko glaso- in tudi obliko- slovje; l. 1852. je pa izšel prvi zvezek njegovega glav- nega dela, primerjavne slovnice vseh slovanskih jezikov — glasoslovje.

Dasi še ni bilo besedoskladja in sintakse tega dela, se vendar Janežič ni zbal svojim rojakom podati v obliki slovnice pravec za pisanje skupnega književ- nega jezika. Lotiti pa se je te naloge mogel le po temeljitih študijah. Janežič ni le predelal vseh pisateljev, proučil vseh slovníc in slovarjev, ampak neutrudno je tudi v narodu nabiral besede, oblike, fraze; opazoval, kako narod sklada stavke, in to po vseh slovenskih pokrajinah. Pravilo mu je bilo: „Piši, kakor govori slo- venski narod v svoji celoti.“

Ker je javno spoznal, da mu je treba, preden zastavi pero za slovnico, temeljito poznati besedni zaklad narodovega in novega književnega jezika, si je pred vsem ta zaklad izbral in nam podal kot prvo delo, s katerim je utemeljil književni jezik, nemško-slovenski in slovensko-nemški slovar, ki sta izšla l. 1850. in 1851. Zdaj šele se je lotil slovnice.

Rekli smo zgoraj, da jo je namenil v prvi vrsti slovenski mladini srednjih šol. Zakaj? Do l. 1848. po srednjih šolah slovenske zemlje niso učili slovenščine. Vladali sta po njih latinščina in nemščina, slovenske besede niti slišati ni bilo. Tuintam se je blag učitelj, ki je znal slovenski, usmilil slovenskih dijakov ter jim dovolil, da v materinščini predavajo kako pesmico, ali celo pregledal kak spis, ki mu ga je prinesel kazat posebno marljiv učenec. Toda taki možje so bili zelo redki, ker je bil vsak v nevarnosti, da vsled tega pride pri vladi v nemilost. Macun, ki je med 1830. in 1840. letom študiral gimnazijo v Mariboru, trdi, da v šoli vseh šest let nikdar ni slišal ne ene slovenske besede.

No, pa vihar l. 1848. je tudi po šolah kolikor toliko očistil zrak; vlada je morala izjaviti, da tudi na šolskem polju prepusti narodnemu jeziku naravno pravico. S tem je izrekla, da so tudi v šoli vsi avstrijski jeziki enakopravni. V šolah na Slovenskem bi potem-takem učni jezik imel biti slovenski.

Toda kako je vlada to zajamčeno enakopravnost v šolah dejansko izvršila, je druga stvar. Glede srednjih šol na slovenski zemlji je odredila, da se ima slovenščina in sicer slovnica in slovstvo Slovencem predavati kot neobvezen predmet in da se naj zaradi slabih financ ta pouk izroči sposobnim učiteljem brezplačno, obenem pa pripomnila, da je profesorjem retorike zapovedano, dijake vaditi tudi v slovenskem govorništvu. Seveda naš narod s tako ravnopravnostjo ni bil zadovoljen, a več se ni moglo doseči, nego da je od l. 1850. slovenščina bila obvezen predmet.

Za ta pouk je bilo treba knjig. Najprej slovnice, potem pa knjige, ki razkazuje slovstvo. Na razpolago je bila tedaj edina, jedva 44 listov obsegajoča gramatika Muršičeva, ki je izšla l. 1847. Bila je vsaj pisana v slovenskem jeziku, če že po obsegu ni zadoščala. L. 1849.

je Blaž Potočnik, naprošen od rodoljubne strani, naj spiše latinskim šolam primerno knjigo, izdal 199 strani obsegajočo slovnico, a bila je pisana v nemškem jeziku; vsledtega je učni jezik pri pouku v slovenščini postal nemški. Da to odpravi, spiše v naglici Malavašič slovnico v slovenskem jeziku; a ker je bila zelo pomanjkljiva, je niso sprejeli v šole.

Zato se loti Janežič naloge, da sestavi srednješolski mladini primerno slovnico, in že 27. aprila leta 1853. piše Metelku: „Ker nimamo prav primerne, v slovenskem jeziku spisane slovnice, sem jo po vzgledu Vaše izvrstne gramatike sestavil. Poslal sem jo že doktorju Miklošiču, da mi jo pregleda, in tudi Vas bi prosil, da bi mi enako storili.“ Izšla je drugo leto. Tako je prišlo, da je bila spisana prva slovnica našega skupnega književnega jezika za srednje šole.

S prej imenovanim slovarjem in s to slovnico je torej Anton Janežič našemu narodu podal skupni književni jezik: v slovarju besedni zaklad, v slovnici pa sistem jezika z ozirom na vse njegove strani: na glaso- in oblikoslovje, kakor na besedotvorbo in sintakso.

Kdo pa je bil Janežič, ki je izvršil ta velepomembni čin našega kulturnega življenja? Mladenič, jedva 23 let star, po stanu gimnazijski pomožni učitelj brez izpitov in brez plače. Rojen 19. decembra 1828 v Lešah, vasici župnije Sv. Jakoba v Rožni dolini, torej one odlične župnije, ki nam je dala že več narodnih prvoboriteljev in ki še danes v narodnem boju ni opešala, in vzgojen po vrli materi Slovenki, je že kot gimnazijec v Celovcu marljivo prebiral „Novice“ ter sledil zgledu blagega slovenskega Ahaclja in velikega rodoljuba Matija Majerja, takratnega kaplana celovškega. Ko je vlada iskala ljudi, ki bi slovenščino učili zastonj, se je oglasil med prvimi, dasi še ne celo 19 let star, po dovršenem liceju

l. 1848. za ta posel. Najvišji ideal njegove mlade duše je bilo učiteljsko mesto za slovenščino na gimnaziji glavnega mesta domače dežele. Toda vlada je nastavila nekega Nemca, ki je slovenski le za silo lomil in ki se mu o pravilih našega jezika nikdar niti sanjalo ni. Vsled tega je ta mož sam kmalu uvidel, da stori najbolje, ako se umakne. In zdaj — bilo je še v l. 1848. — se je našemu Janežiču izpolnila najgorkejša želja, ki jo je gojil kot mladenič v rodoljubnem srcu: vlada ga je nastavila za brezplačnega pomožnega učitelja slovenščine na gimnaziji celovski.

Službo je torej imel, a plače ne, toda kaj je vprašal mladi Janežič po denarju, da je le smel učiti slovenščino! Sicer mu je par grošev vrgla slovenska gramatika za Nemce, ki jo je bil še to leto spisal in izdal. Glavna skrb mu je bil napredek njegovih učencev. Ti pa so se res z nepopisno marljivostjo in navdušenostjo vadili v materinščini. Da jim je veselje povečal, jim je osnoval dva lista: učencem spodnjih razredov „Daničico“, dijakom višjih razredov pa „Slavijo“. Oba lista so seveda le pisali, a ju izdajali redno. A mladim narodnjakom Janežič ni mogel podati nikdar dovolj berila. Ker s svojo knjižnico ni izhajal, je poprosil slovenske rodoljube, naj mu pošljejo za njegove čitatelje primernih knjig. Ustregli so mu rade volje: dobil je več sto knjig. Okoli te knjižnice pa je skrbni učitelj organizoval dijake v „Bralno društvo“, da je bila korist, ki jo morejo dati knjige, zajamčena tudi za prihodnost. Tako je bil Janežič slovenskim dijakom pravi duševni oče.

Od l. 1850. pa so se mu tudi dohodki izboljšali tako, da se je že smatral za imovitega, ker zase ni potreboval skromni mož skoro nič. Poverili so mu namreč prestavo deželnega zakonika; tudi za slovar je dobil nekaj.

V tem času se je pa nekaj zgodilo, kar je Janežiča hudo zbolelo. Z zadnjim junijem 1850 je prvi leposlovni slovenski list, Drobničeva „Bčela“, po jedva polletnem izhajanju radi pomanjkanja naročnikov opešal. Tega Janežič ni mogel prebiti in kar čez en teden spusti on sam novo „Bčelo“ v dežel, in res je tej bilo usojeno daljše življenje. L. 1851. je vlada poleg drugih realk ustanovila realko tudi v Celovcu in Janežič sklene, ker se je nadejal, da na tem zavodu sčasoma postane definitiven, pripraviti se za realčnega učitelja. Zato gre kar spomladi na Dunaj, da tam študira na univerzi. A domovinske skrbi so ga čez štiri mesece privedle zopet domov, upajočega, da poleg literarnih opravkov zmore študije za izpit. Leta 1851. se z vso vnemo loti nabiranja narodnega blaga in tudi po vsej slovenski domovini razglasi poziv k temu velevažnemu delu. Že prihodnje leto je mogel začeti izdajati to blago, ki ga je prinašalo „Cvetje slovenskega naroda“.

* * *

Zdaj pa si nekoliko pogledjmo knjigo, katere petdesetletnico danes tukaj obhajamo! Knjiga obsega 182 strani in na teh slovnico, pregled slovenskega slovstva ter cirilsko in glagoliško abecedo s staroslovenskim berilom. Slovnica sama ima 113 strani in bi po obsegu kakor po vsebini danes sodila za spodnje štiri razrede srednjih šol. Uvod uči glasoslovje, naglas in pravopis. Prvo poglavje obravnava na 84 straneh, torej na približno $\frac{8}{10}$ vse slovnice, oblikoslovje in besedotvorbo, a tako, da se pri imenih najprej kratko razkaže, kako so besede nastale, potem šele, kako se izpreminjajo. To je Janežič posnel po slovnici Dejakovi: Glagol je približno tako obdelan, kakor v poznejših izdajah; toda prvo vrsto je razdelil le v šest razredov, tretje in pete pa še sploh ne. Glagol zavzema malone polovico vsega

prvega poglavja. Sintaksa, ki jo prinaša drugo poglavje, obsega le 18 strani. Glavni del slovnice sta torej besedotvorba in oblikoslovje, dočim se glasoslovje in sintaksa obravnavata kratko.

Zakaj tako? Da Janežič v glasoslovju podaja le elemente, to je gotovo storil z ozirom na učence; kajti glasoslovje je najtežji oddelek za one, ki še niso spoznali, kako se jezik v času izpreminja. Ravno ta oddelek bi bil Janežič najlaglje postavil na višjo stopnjo, ker je imel v rokah dvojno glasoslovje Miklošičevo; da tega ni storil, nam ga kaže kot modrega učitelja. Besedotvorba je laglja, z ozirom na izražanje misli, torej na praktične potrebe, pa mnogo važnejša od glasoslovja. Zato ji je Janežič dal tudi več prostora. Vrhu tega je iz slovnice Metelkove zajel lahko dovolj snovi. Primerjavno jezikoslovje, ki se je jelo razvijati v prvi polovici XIX. stoletja, je poleg glasoslovja tudi oblikoslovje porinilo v ospredje, zato pa zapostavilo sintakso. In prav v tej dōbi se je oživilo slovansko jezikoslovje. Vsled tega se tudi omenjeni nedostatki zrcalijo v slovnica naših prvih jezikoslovcev, n. pr. Dobrowskega; njegova sintaksa v češki gramatiki zavzema jedva sedmi del cele knjige. Kakor Dobrowsky, tako pa Metelko, kakor Metelko, tako Janežič. Sicer pa še do današnjega dne Slovenci nismo odnehali, v glasoslovju in oblikoslovju sintaksi na škodo pretiravati, dasi je, odkar je Miklošič izdal sintakso, že 30 let in dasi ta sintaksa prekaša vse, kar se je bilo o sintaksi ne samo v slovanskem, ampak v jezikoslovju sploh napisalo. Ali naj torej Janežiču kaj očitamo? Terminologija slovnice je posneta po Vodnikovi, ki jo je pa Janežič močno prerešetal in opilil. V posebno zaslugo so knjigi obilni primeri, ki so vsi vzeti iz jezika narodovega.

S slovnico je, kakor sem dejal že prej, Janežič združil kratek pregled slovenskega slovstva; s tem je nstregel vsaj eni strani slovstvenega pouka.

Cirilsko in glagolsko abecedo pa je pridejal, ker je, kakor sam pravi, naša slovenščina naravna hči stare slovenščine in ker se današnje dni po vsej pravici zahteva, da se vsak izobražen Slovan nekoliko seznani tudi z drugimi slovanskimi narečji.

Vpliv Janežičeve slovnice je bil velikanski; deloma, ker so učenci po njej hrepeneli, deloma, ker je bila dobra. Seveda ne smemo pokreta, ki se je v naslednjem desetletju pojavil na leposlovnem polju slovenskem, pripisovati edinole tej knjigi. Ali uvedli so jo v vse srednje šole in vsled tega je postala učiteljica slovenskega jezika vsemu više izobraženemu naraščaju, to je tistemu delu našega naroda, iz katerega izhaja slovstvo. Da je v naslednji dōbi število slovenskih pisateljev nenavadno poskočilo, in da se je književni jezik in sicer konverzacijski kakor znanstveni jel izredno naglo razvijati, — zato ima glavno zaslugo Janežičeva slovnica.

Vendar se Janežič s svojim delom ni zadovoljil. Dobro vedoč, kolikega pomena je slovnica skupnega književnega jezika za zavest narodne skupnosti in za razvoj literature, je podvojil svoje jezikovne študije. Preiskoval je narečja še natančneje ter se v staro slovenščino spustil še globlje. Prav mu je tudi prišel l. 1856. izdani drugi del Miklošičeve primerjavne slovnice —: oblikoslovje. Temeljito pripravljen se je svoje knjige l. 1862. lotil iznova, jo preobrazil popolnoma ter v novi obliki izdal že čez leto.

Knjiga obsega samo slovnico; pregled slovstva in staroslovensko berilo je premestil v čitanke. Ali kaj naj rečemo o tej slovnici? Že obseg ji je 2¹/₂ krat tolik kakor v prvi izdaji; z ozirom na kakovost vsebine pa se pozna knjigi na prvi pogled, da stoji na dokaj višji stopinji jezikovnega znanstva. Književni jezik se v njej s trogo znanstveno gradi na živa narečja, na starejše spise in na staro slovenščino. Kdor je knjigo proučil,

je v slovenskem jeziku dobro izobražen. Torej nudi tudi gimnazijcem gori do mature dovolj učiva. Vsaka stran jezika ima v njej svoje posebno poglavje: glasoslovje, oblikoslovje, besedoslovje in skladnja, ki po obsegu predstavljajo harmonijo v celoti. V to svrho je Janežič moral glasoslovje, besedoslovje in skladnjo precej razširiti. O zadnji bi celo smeli reči, da je popolnoma nova; saj zavzema 107 strani, to je skoro polovico cele knjige, dočim je v prvi izdaji jedva obsegala 18 strani, to je šestino. Da je Janežič skladnji dal toliko prostora, je storil prav; saj ravno ona daje zlogu specifični, narodni značaj. Dočim mu je za prva tri poglavja bilo na razpolago dovolj virov, je sintakso moral večji del ustvariti sam. Z ozirom na znanstveno metodo sta v tisti dôbi veljali za tipa metodi Dobrowskega in Beckerja. Prvi v sintaksi o stavkih sploh ne govori, ampak le razkazuje, kako se besede oziroma členi stavka ravnaajo drug za drugim in sicer v spolu, številu, sklonu in osebi, kdaj se rabi beseda ali oblika, kako se rabijo skloni in kaj pomenijo, in končno, kako se besede razpostavljajo po stavkih. Drugi pa zopet stavi vso gramatiko na stavek. Janežič je obe metodi združil in sicer tako, da je princip Dobrowskega vtelesil principu Beckerjevemu. Tvarino pa je deloma vzel iz Metelka, deloma so mu jo nudile lastne študije. Tako je ustvaril sintakso, ki je v vsakem oziru odgo-varjala najstrožjim zahtevam; seveda pač le tako dolgo, dokler ni izšla velika sintaksa Miklošičeva, ki je pa ni več doživel. Sicer pa je sintaksa slovnice Janežičeve v izdajah, ki jih ni več priredil sam, v bistvu ostala nedotaknjena do današnjega dne. Terminologija slovnice je izpopolnjena podrobno, v jezikovnem oziru je dovršena. Sestavljati so mu jo pomagali: Macun, Šolar, Horvat, Mandelc, Valjavec in Žepič. Kar se končno tiče učne metode, moram reči, da tudi v tem oziru

druga izdaja slovnice stoji na višku. Svojo sodbo o knjigi sploh končujem z besedami, ki jih je zapisal bistroumen kritik: „Beseda za besedo, stavek za stavkom, zlog za zlogom, vse je premišljeno, vse opiljeno, vse jedrnato; če ne bi imeli ničesar drugega od Janežiča, že slovnica bi mu bila častna spomenica.“ V tej sodbi je tudi zapopadena ocena poznejših dveh od Janežiča še oskrbljenih izdaj, ki sta v bistvu enaki drugi, in le z ozirom na snov malo skrčeni.

Danes imamo slovnico Janežičevo, že v osmi izdaji; poleg nje ni bilo in ni knjige, ki bi jo bila mogla potisniti v stran. Pol stoletja že je absolutna voditeljica v jeziku in mati našim pisateljem vseh strok. Pozabiti pa tudi ne smemo, da so se vse manjše slovnice rodile iz nje in da torej njen vpliv sega doli do elementarne stopnje pouka v materinščini! Pomen te knjige je potemtakem neprecenljiv.

* * *

Da dobimo o utemeljitelju svojega književnega jezika kolikor toliko popolno sliko, mi je k življenjepisni črtici, v kateri sem prišel do l. 1853., še nekaj dostaviti. Začetkom julija t. l. je „Bčela“ radi pomanjkanja naročnikov morala prenehati. Zato pa se je še isto jesen posrečilo drugo, mnogo večje podjetje, kateremu je že par let sem v narodu pripravljaj tla. To je „Družba svetega Mohorja“, ki je namreč bila potrjena jeseni 1853. Utemeljitelji so ji bili Slomšek, Janežič in Einspieler. Naš Janežič pa ji je še od njenega začetka do svoje smrti velevažno a tudi velenaporno službo tajnika in urednika opravljal popolnoma zastonj. Tudi je njegova zasluga, da je družba, ko je jela hirati, se prestavila na cerkveno podlago in se tako rešila pogina.

Še jeseni leta 1853. je postal Janežič na realki suplent za slovenščino, nemščino, zemljepisje in zgodovino in kot tak dobil tudi plačo.

Ker po „Bčeli“ ni bilo leposlovnega lista, je z novim letom 1854. jel izdajati „Glasnik slovenskega slovstva“, ki je pa zamrl že po prvem zvezku. Znal se je potolažiti; še isto leto je poslovenil Šmidov „Zgodovinski katikisem“, izdal slovensko „Berilo“ za Nemce in slovensko slovnico za nje. Vrhu tega je še to leto naredil izpit iz slovenščine za višje realke; prihodnje leto si je pridobil tako izpričevalo tudi za nemški jezik.

Zagotovivši si kruh, je sklenil, poiskati si družico in se oženiti. Še jeseni leta 1855. je bila poroka; dobil je blago ženo, s katero je živel v prav srečnem zakonu.

Brez literarnega dela Janežič ni mogel biti. Ker sam ni imel lista, da bi ga urejeval, je sodeloval odslej več let jako marljivo pri Einspielerjevem „Šolskem“, pozneje „Domačem prijatelju“. Leta 1858. pa zopet sam ustanovi list, leposlovni poučni časopis „Slovenski glasnik“. Pokazala se je živa potreba po njem, ker so „Novicam“ predali postajali pretesni; imel pa je tudi poroštvo, da mu ne bo manjkalo ne sotrudnikov ne naročnikov. Prvi srednješolski učenci slovenščine so dozoreli v pisatelje in pokazali so se tudi prvi sadovi skupnega književnega jezika. „Slovenski glasnik“ je torej imel dobro podlago, zato pa je tudi v rokah Janežičevih reševal svojo nalogo tako izborno, da je v književnosti zbudil novo dôbo. Zraven „Glasnika“ je Janežič izdajal že druga leposlovna dela, tako l. 1860. zabavnik „Zarnica“. Leta 1862. je začel izdajati kaj priljubljeno „Cvetje iz domačih in tujih logov“, ki se ga je nabralo 35 zvezkov. L. 1861. je pod naslovom „Cvet slovenske poezije“ dal na svetlo antologijo s kratko poetiko za gimnazije in realke. Iz tega „Cveta“ je sčasoma vzrastel njegov „Cvetnik“, berilo za slovensko mladino v treh delih, ki so izšli 1865., 1867. in 1868. Te „Cvetnike“ so sprejeli v srednje šole, da so jih v nižjih razredih rabili kot čitanke.

A slednjič je opešal tudi Janežič. Že več let je bolehal, a v počitnicah si vsikdar zopet kolikor toliko opomogel. L. 1866. ga je bolehnost še bila prisilila, da je pustil pouk slovenskega jezika na gimnaziju. Jeseni leta 1868. jame bljuvati kri, in ko se je šolsko leto pričelo, ni več mogel med učence. Ležečemu v postelji so moči slabele čimdalje huje in postalo je jasno, da mu ni več pomoči. Ko se je obnovilo šolsko leto 1869/70, je to drago življenje teklo le še po urah. 18. septembra opoldne je v morje večnosti kanil njegov zadnji trenotek. Blaga duša je vzletela v kraj pokoja in plačila, ob mrzlem telesu pa je plakala vdova z dvema otrokoma.

Razvila se je pred nami slika nenavadnega moža. Anton Janežič na narodnem polju ni bil vsakdanji delavec, ampak pravi dušni voditelj. Štiridesetletno življenje njegovo je bilo posvečeno visokemu poklicu od prvega vzdihljaja do zadnjega utripa blagega srca. Prvo polovico svojega življenja se je Anton Janežič pripravljajl za visoki poklic, druga je potekla v službi tega poklica. „Narodu slovenskemu so bile posvečene vse dušne in telesne moči njegove, narodu slovenskemu vse misli, vsak udarec blagega srca; narodu slovenskemu je žrtvoval truda polne dneve in noči, njemu vse svoje premoženje, njemu svoj mir in svoje zdravje.“

Korakajoč mu na čelu ga je navdihoval z gorečim rodoljubjem, s čvrsto samozavestjo, s trdnim upom, ki se opira na delo. Napeljal mu je narečja v strugo skupnega književnega jezika in mu na leposlovnem polju pokazal pot, ki, izogibáje se pogubnih stranskih potov, vodi do prave, v istini osrečevalne prosvete.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIZNICA

COBISS

00000491026

